

MEDEDELING AAN DE VLAAMSE REGERING

Betreft: voortgangsrapportage m.b.t. het PFAS actieplan, de aanpak aanbevelingen Parlementaire Onderzoekscommissie PFAS/PFOS en het zorgwekkende stoffen actieplan

Samenvatting

Op 14 juli 2023 werd het PFAS actieplan goedgekeurd door de Vlaamse Regering (VR 2023 1407 DOC.1044/1TER) en werden de voortgangsrapportering aangaande de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie PFOS PFAS (VR 2023 1407 MED.0288/2) en de conceptnota 'visie zeer zorgwekkende stoffen' (VR 2023 1407 MED.0294-1) (inclusief actieplan zorgwekkende stoffen) meegedeeld aan de Vlaamse Regering.

Hierbij werd voorgesteld om geïntegreerd te rapporteren over deze 3 beleidsteksten en de hierin vermelde acties in het 2^e kwartaal van 2024.

Daarnaast werd de Vlaamse Regering op 17 november 2023 op de hoogte gebracht van het 'Actieplan Dioxines/PCB's' (VR 2023 1711 MED.0410/1BIS) als onderdeel van het zorgwekkende stoffen actieplan. Hierin werd tevens opgenomen dat een rapportering over de uitvoering zal verlopen via de geplande geïntegreerde rapportering in het kader van het actieplan PFAS en het actieplan ZS uit de conceptnota 'visie Zeer Zorgwekkende Stoffen'.

De huidige mededeling betreft deze geïntegreerde rapportering m.b.t. de voortgang van het PFAS actieplan, de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie PFOS PFAS en het actieplan zorgwekkende stoffen.

INLEIDING

De PFAS-verontreiniging rond de 3M-fabriek in Zwijndrecht zette de Vlaamse Regering ertoe aan om sinds juli 2021 een opdrachthouder aan te stellen die instond voor de coördinatie van het dossier op het niveau van de Vlaamse regering. Vanaf januari 2023 werd deze coördinatie taak overgenomen door het departement Omgeving. Een coördinator werd aangesteld en een beleidsdomein-overschrijdende hub ZZS werd opgericht, waarin een geïntegreerde aanpak van PFAS en zorgwekkende stoffen beoogd werd en waarbij de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie PFOS PFAS richtinggevend zijn. Deze geïntegreerde samenwerking heeft ertoe geleid dat op 14 juli 2023 het PFAS-actieplan werd goedgekeurd door de Vlaamse Regering en dat zowel de conceptnota 'visie zeer zorgwekkende stoffen (ZZS)' als de voortgangsrapportage over de aanpak van de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie PFOS PFAS meegedeeld

werd aan de Vlaamse Regering. Hierin werd voorgesteld om geïntegreerd te rapporteren over deze 3 beleidsteksten en de hierin vermelde acties in het 2^e kwartaal van 2024.

De uitgebreide geïntegreerde voortgangsrapportering wordt toegevoegd in bijlage van deze mededeling. In wat volgt een samenvatting die dezelfde structuur vormt dan dit voortgangsrapport.

1. PFAS ACTIEPLAN

De gecoördineerde Vlaamse aanpak rond PFAS heeft geleid tot een **PFAS-actieplan**, dat werd meegedeeld aan de Vlaamse Regering op 16 december 2022 (VR 2022 1612 MED.0462/1) en werd goedgekeurd op 14 juli 2023 als nota op de Vlaamse Regering (VR 2023 1407 DOC.1044/1TER). Het plan gaat uit van een systemisch beleid dat ingrijpt op de verschillende stappen in de productie- en gebruikscyclus. Het plan bevat 52 acties, waaraan verschillende partners in Vlaanderen samenwerken om deze succesvol uit te voeren. **Op datum van 31 maart 2024 waren 11 acties afgerond, terwijl er 41 in uitvoering zijn.**

De acties richten zich onder meer op:

- het voorkomen en beperken van emissies en verliezen naar het milieu

Sinds de PFAS-crisis midden 2021 werden bij tal van bedrijven de lozingsvergunningen sterk verscherpt waardoor PFAS-vrachten naar het milieu afnamen. In de Benedenschelde is de geloosde vracht gedaald van 1051 kg in 2020 naar 10 kg in 2023. Deze reductie van 99% is voornamelijk te danken aan de genomen acties bij Indaver en 3M. Met het PFAS-actieplan werd ook sterk ingezet op een verhoogd toezicht op de PFAS-emissies bij vergunde en niet-vergunde bedrijven zodat het naleefgedrag verbetert en uiteindelijk de totale PFAS-uitstoot daalt.

Voor de verdere bijstelling van vergunningen zijn BBT-studies essentieel. Begin 2024 werden de eindrapporten van de BBT-studie voor de zuivering van met PFAS-belast bedrijfsafvalwater en bemalingswater en de BBT-studie ter beperking van PFAS-luchtemissies gepubliceerd. Deze studies bevatten aanbevelingen waarmee verder aan de slag kan gegaan worden.

Voor het versterken van het vergunningen- en handhavingsbeleid is ook de ontwikkeling en bijstelling van (compendia van) PFAS-meetmethodes cruciaal. Sinds 2021 werd het aantal componenten dat gemeten kan worden in water, lucht, bodem of waterbodem verhoogd en werden de rapportagegrenzen voor individuele PFAS-verbindingen verlaagd.

- het inventariseren van de verspreiding van de verontreiniging en de blootstelling van de bevolking

Met het PFAS-actieplan werden ook grote inspanningen gedaan om de Vlaanderen-brede verspreiding van de PFAS-verontreiniging in kaart te brengen door middel van inventarisatie van mogelijke risicolocaties en door uitbreiding van monitoringactiviteiten in de verschillende milieucompartimenten en in de mens. Zo werden de locaties in kaart gebracht met een risico op PFAS-verontreiniging. De brandweergelateerde locaties en de locaties waar branden geblust werden met PFAS-houdend schuim (ongeveer 800 sites) zijn ontsloten via de PFAS-verkenner (DOV). Momenteel loopt een uitgebreide studie naar de voornaamste PFAS-toepassingen en bijhorende een inschatting van de kans op het veroorzaken van bodem- of grondwaterverontreiniging.

- het minimaliseren van de verspreiding van de verontreiniging en de blootstelling van de bevolking

Om PFAS-blootstelling in het milieu te reduceren werd het PFAS-normenkader verder ontwikkeld voor lucht, water (drinkwater, terug in de grond brengen van bemalingswater, oppervlaktewater, bedrijfsafvalwater bij lozing), bodem- en grondwatersanering en grondverzet en voor afvalstoffen gebruikt als bodemverbeteraar of meststof. Het tijdelijke handelingskader voor PFAS-houdende bodemmaterialen verscheen op 10 oktober 2023 in het Belgisch Staatsblad. Het besluit voert een op zichzelf staand tijdelijk handelingskader in, specifiek voor verontreinigingen met PFAS, wat een niet-genormeerde parameter blijft.

- het saneren van verontreinigde locaties en de behandeling of verwijdering van afvalstoffen

Het plan bevat ook tal van acties m.b.t. sanering van verontreinigde locaties.

Bij de ongeveer 800 geïnventariseerde brandweergelateerde locaties en de locaties waar branden geblust werden met PFAS-houdend schuim werd actie ondernomen met het oog op onderzoek van deze terreinen. Bij meer dan de helft van deze terreinen is er een noodzaak tot beschrijvend bodemonderzoek (BBO). De eerste BBO's zijn intussen binnen de OVAM behandeld waarbij de meeste beoordelingen leiden tot een saneringsnoodzaak. Dit onderstreept de prioritaire aanpak van deze locaties die werd uitgewerkt.

- opvolging en aanpak van de verbetering van de volksgezondheid

Tal van acties werden ondernomen om de blootstelling aan en gezondheidsimpact van PFAS in kaart te brengen in Vlaanderen en lokaal, bijvoorbeeld bij omwonenden van 3M. Om zicht te krijgen op hoe de interne PFAS-blootstelling bij inwoners in aandachts- of typegebieden zich verhoudt tegenover de PFAS-blootstelling in de algemene populatie in Vlaanderen zijn referentiewaarden nodig voor zowel jongeren (14-15 jaar) als volwassenen (18-65 jaar). De 5e cyclus van het Vlaams humaan biomonitoringprogramma (VHBP) (2022-2027) wordt uitgebreid met een volwassenencampagne voor PFAS, met 400 volwassen Vlamingen. De Vlaamse overheid heeft ook verschillende, wetenschappelijke bloedonderzoeken opgezet in de regio rond 3M om de blootstelling van de omwonenden in kaart te brengen en te onderzoeken welke factoren een rol spelen en welke gezondheidseffecten mogelijk gelinkt zijn aan een verhoogde blootstelling.

2. VAN PFAS NAAR ZORGWEKKENDE STOFFEN

Naast PFAS zijn er nog tal van andere zorgwekkende stoffen (ZS) in onze leefomgeving die opgevolgd, gereguleerd, vergund en gehandhaafd dienen te worden. De Vlaamse overheid wil tegen 2050 de verontreiniging met 'zorgwekkende stoffen' (ZS) van lucht, water en bodem terugbrengen zodat nog slechts sprake is van aanvaardbare risico's voor mens en/of omgeving. Hiervoor werd de **conceptnota "visie ZZS"** opgesteld vanuit de combinatie van omgevings- en gezondheidsbeleid. De conceptnota werd meegedeeld aan de Vlaamse Regering op 14 juli 2023 (VR 2023 1407 MED.0294-1). In de nota is ook een **actieplan voor 2023-2024** opgenomen met enerzijds acties die we nodig achten voor de uitwerking van een volwaardig beleidsplan ZS en anderzijds no-regret acties in onze ambitie om ZS uit onze leefomgeving te weren of blootstelling hieraan te beperken. **Op datum van 31 maart 2024 werden 8 acties afgerond, 33 zijn lopend en 1 is nog op te starten.**

Afbakening van de scope en term 'ZS of ZZS' in het Vlaamse beleidskader

Momenteel loopt een studie in opdracht van het Departement Omgeving van de Vlaamse overheid die een eerste stap zet bij de afbakening van het toepassingsgebied van het beleidskader voor (zeer) zorgwekkende stoffen.

Voor de Vlaamse lijst van stoffen met mogelijk impact op mens en milieu wordt de term 'zeer zorgwekkende stoffen' (ZZS) vervangen door de term 'zorgwekkende stoffen' (ZS), aangezien dit meer beleidsmogelijkheden toelaat aan het Vlaamse niveau. ZZS wordt immers strikt gelimiteerd in de REACH verordening, met zeer specifieke bepalingen over wat een 'Zeer Zorgwekkende Stof' behelst op Europees niveau alsook het proces voor de identificatie hiervan, inclusief de kandidaatlijst.

De Vlaamse overheid zal criteria vastleggen voor identificatie van zorgwekkende stoffen en voor het stellen van prioriteiten binnen deze lijst, o.a. op basis van relevantie voor de Vlaamse situatie (blootstelling) en geschatte impact op mens of milieu. Europese regelgeving en verdragen vormen de basis om de lijst met 'Vlaamse' ZS op te stellen (o.a. CLP-verordening, REACH-verordening, POP verordening, kaderrichtlijn water). Een 1ste Vlaamse lijst van ZS zal midden 2024 beschikbaar zijn. Door het identificeren van zorgwekkende stoffen en het aanreiken van criteria voor een prioritering ervan, kan Vlaanderen een beleid ontwikkelen om deze stoffen stapsgewijs uit de leefomgeving te weren.

Uitvoeren werkprogramma Vlaamse werkgroep ZZS (cf. Preventief Gezondheidsbeleid)

Binnen de Vlaamse werkgroep ZZS i.o.v. Departement Zorg loopt, in synergie met bovengenoemde studie, momenteel een traject om criteria voor een eerste prioritering van ZS binnen het preventieve

gezondheidsbeleid te bepalen. Deze prioritering zal dienen als opstart voor het opzetten van beoordelingskaders voor GAWs voor specifieke zorgwekkende stoffen.

Gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg

Vanuit het gezondheidsbeleid werd op 1 maart 2024 een gezondheidsdoelstelling Milieugezondheidszorg door de Vlaamse Regering goedgekeurd. Deze doelstelling stelt '*Tegen 2030 is er een gunstige tendens van de milieu-gerelateerde ziektelast van de Vlaming*'. Hierin werden 3 subdoelstellingen opgenomen, waarvan één over Zeer Zorgwekkende Stoffen: '*Tegen 2023 steven we naar een aanvaardbaar gezondheidsrisico van prioritaire Zeer Zorgwekkende Stoffen voor elke Vlaming*'. Dit kan beschouwd worden als een belangrijke mijlpaal of opstap vanuit het gezondheidsbeleid om de EU zero pollution ambition te halen tegen 2050. De doelstelling werd op 16 april 2024 goedgekeurd in de Commissie Welzijn van het Vlaams Parlement. Deze doelstelling ondersteunt de ZS-visienota en legt vanuit het gezondheidsbeleid een basis voor een transversaal beleidsplan ZS.

Naar een volwaardig beleidsplan zorgwekkende stoffen

Voor het beperken van verontreiniging, in overeenstemming met de Europese nulverontreinigingsstrategie, maken we via domeinoverschrijdende samenwerking een beleidsplan Zorgwekkende stoffen op, dat verder bouwt op de conceptnota 'Visie Zeer Zorgwekkende stoffen', de gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg en andere beleidsinitiatieven rond zorgwekkende stoffen. Dit plan richt zich op het voorkomen en tegengaan van vervuiling en het saneren van het historisch passief, waar mogelijk op een geïntegreerde manier, over milieucompartimenten en beleidsdomeinen heen. De eerste stappen zijn gezet m.b.t. het uitdenken van de inhoudelijke structuur en het te volgen traject (incl. stakeholderbetrokkenheid) richting een volwaardig beleidsplan ZS.

Actieplan dioxines – PCBs

Als onderdeel van een bredere aanpak rond zorgwekkende stoffen werd een actieplan 'dioxines/PCB's' opgesteld en op 17 november 2023 aan de Vlaamse Regering meegedeeld (VR 2023 1711 MED.0410/1BIS). Er is een werkgroep dioxines & PCB's samengesteld. VMM werkt hierin samen met Departement Omgeving (Handhaving, GOP, VPO), Departement Zorg, OVAM en FAVV. De werkgroep formuleerde verschillende maatregelen in de directe omgeving van schrootbedrijven met shredders om de blootstelling aan dioxines & PCB's via verspreiding van lucht verder te verminderen.

Uitwerken van een financieringsmechanisme voor de aanpak van PFAS en zorgwekkende stoffen

Vanuit Vlaanderen werd initiatief genomen voor de ontwikkeling van een financieringsmechanisme samen met de andere gewesten en met de federale regering, wat betreft mogelijkheden waarop de actoren betrokken in de productie- en gebruikscyclus kunnen worden verplicht om financieel bij te dragen aan de kost voor de aanpak van PFAS en zorgwekkende stoffen in het leefmilieu. Als gevolg hiervan is er beslist tot de oprichting van een werkgroep binnen de zogenaamde Uitgebreide Interministeriële Conferentie Leefmilieu (UICL) om dergelijk financieringsmechanisme uit te werken en daartoe de nodige studies op te starten.

Uitwerken van een retributiesysteem voor industriële luchtkwaliteitsmonitoring

Voor het compartiment Lucht is een goede opvolging van de omgevingslucht in de nabijheid van industriële bronnen essentieel. Depositie vanuit de lucht zorgt immers voor een wijde verspreiding in de omgeving en is vooral bij persistente stoffen een probleem.

Wanneer de verontreiniging van de atmosfeer in een bepaalde omgeving duidelijk toewijsbaar is aan een bepaalde bron (i.c. bedrijf), kan de overheid via sectorale voorwaarden of via de vergunning een monitoringsverplichting opleggen aan een bedrijf of bedrijfssector. De monitoring van de luchtkwaliteit in Vlaanderen is van rechtswege toegewezen aan de Vlaamse Milieumaatschappij.

In het kader van "De Vervuiler is zelf verantwoordelijk voor het in kaart brengen van zijn impact op de omgeving" zal hiervoor een retributiesysteem voor industriële luchtkwaliteitsmonitoring uitgewerkt worden. Voor bepaalde bedrijfssectoren is immers een structurele monitoringsverplichting van de omgevingslucht aangewezen.

3. VOORTGANGSRAPPORT AANBEVELINGEN

PARLEMENTAIRE ONDERZOEKSCOMMISSIE PFOS PFAS

Vanuit de hub zorgwekkende stoffen wordt ook de voortgangsrapportering i.v.m. de **aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscmissie PFAS/PFOS** (hierna 'de Onderzoekscmissie') gecoördineerd. De Vlaamse Regering stelde met de mededeling van 18 november 2022 (VR 2022 1811 MED.0415/1) een plan van aanpak voor om invulling te geven aan en te rapporteren over de aanbevelingen. Op 14 juli 2023 werd een actualisatie van deze rapportering aan de Vlaamse Regering meegedeeld.

Het rapport van de Onderzoekscmissie omvatte een aantal kernboodschappen met als rode draad de verbetering van de wisselwerking binnen de overheid en de betere coördinatie van de aanpak van nieuwe soorten verontreiniging. De aanbevelingen gaan in op de aanpak van de PFAS verontreiniging en vragen om een geïntegreerd beleid rond zorgwekkende stoffen. Deze zijn opgenomen in het PFAS actieplan en de aanpak ZS. Daarnaast zijn een aantal aanbevelingen gericht op bredere beleidsprocessen i.v.m. bijvoorbeeld bodembeleid, vergunningenbeleid, milieueffectrapportage en handhaving. **Op datum van 31 maart 2024 werd voor 16 aanbevelingen de aanpak afgerond, 52 aanbevelingen zijn nog lopende en dient nog 1 aanbeveling opgestart te worden.**

Een aantal aanbevelingen betreffen versterking van het **handhavingsbeleid** en van de **samenwerking tussen handhavingdiensten**. Deze aanbevelingen werden reeds in het Omgevingshandhavingprogramma geïntegreerd en worden uitgevoerd binnen het project stroomlijning omgevingshandhaving.

De Onderzoekscmissie deed verschillende fundamentele aanbevelingen voor de **vergunningverlening**. In het begin van de legislatuur startte een grondige evaluatie van de omgevingsvergunning die uitmondde in de conceptnota evaluatie omgevingsvergunning. Het evaluatieonderzoek van het huidige adviesverleningsproces is recent afgerond en bevat diverse aanbevelingen waarmee aan de slag zal moeten worden gegaan. Aanpassingen van het Omgevingsvergunningsdecreet zijn lopende. Vervolgens wordt ook het Omgevingsvergunningsbesluit aangepast.

De Onderzoekscmissie onderzocht ook het aspect **milieueffectrapportage** (MER). De aanbeveling die hieruit voortvloeit wordt ook in het lopend traject rond modernisering MER betrokken. Het voorontwerp van wijzigingsdecreet voor de modernisering van de milieueffectrapportage werd door de Vlaamse Regering ingediend bij het Vlaams Parlement. Ook uitvoeringsbesluiten werden door de administratie voorbereid waaronder het project-MER-besluit met bijlagen waarin voorwaarden wanneer bedrijven MER-plichtig zijn gespecificeerd worden. De aanbeveling zal verder opgenomen worden bij de uitbouw van het Vlaams expertisecentrum milieueffectrapportage waarbij de nodige expertise en capaciteit geëvalueerd zullen worden.

De Onderzoekscmissie deed tevens aanbevelingen voor een **ambitieuw Europees beleid inzake ZS**. In het voorjaar 2024 zijn zowel de Richtlijn Industriële Emissies (RIE) als het Portaal (IEPR) definitief goedgekeurd op Europees niveau. We hebben als lidstaat (samen met Nederland, Finland en Denemarken) nagestreefd om bepalingen inzake zorgwekkende stoffen prominent op te nemen en te versterken in deze instrumenten. Hierin zijn we geslaagd, zo bevat de RIE verplichtingen om een inventaris voor gevaarlijke stoffen uit te werken (inclusief risicoanalyse naar de omgeving toe) én om gebruik en uitstoot ervan te minimaliseren. Bovendien zal in de BREF's (Europese BBT-studies) extra aandacht gelegd worden op zorgwekkende stoffen, wat mogelijk resulteert in beste beschikbare technieken op Europees niveau. Beide complementaire instrumenten bevatten ook verplichtingen voor lidstaten inzake publiek maken van milieu-informatie. Hoewel het toepassingsgebied van deze instrumenten beperkt is tot de grootste industriële installaties kunnen bepalingen inzake zorgwekkende stoffen en publiek maken van informatie algemener toepasbaar gesteld worden. Tijdens de omzetting van zowel de RIE als de IEPR in Vlaamse regelgeving moeten synergieën tussen

Europese verplichtingen en Vlaamse aanbevelingen leiden tot een geïntegreerd Vlaams gelijk speelveld om de impact op omgeving en gezondheid tot een aanvaardbaar niveau te beperken.

4. VAN LOKALE SAMENWERKING NAAR GEÏNTEGREERDE AANPAK VAN HOTSPOTS

De PFAS-aanpak in de regio Zwijndrecht heeft tot doel: de blootstelling aan PFAS verminderen, een vlotte sanering faciliteren, herstel vanuit verschillende invalshoeken, een betere leefomgeving en vooruitgang waar de vervuiling tot stilstand heeft geleid. Tal van acties werden uitgewerkt die zijn opgenomen in de **Saneringsovereenkomst, het Saneringsverbond en het sStebesluit**. Deze acties worden opgevolgd binnen het **beheercomité van het Saneringsverbond**.

Vanuit het beheercomité wordt als belangrijkste knelpunt de vertragingen bij zowel de saneringsaanpak als bij bepaalde (inrichtings)werken genoemd.

Om tegemoet te komen aan de bezorgdheden van het beheercomité heeft de Vlaamse Regering op 19 januari 2024 een gebiedscoördinator aangesteld die synergiën moet zoeken tussen trajecten in kader van PFAS, knelpunten identificeren en oplossingsgerichte stappen ondernemen, de brug moet vormen naar de Vlaamse processen in kader van ZS (alook de Vlaamse Regering), moet zorgen voor een performante en transparante communicatie binnen en tussen de procedures/trajecten, kan bemiddelen tussen stakeholders, overheden en saneringsplichtigen en de leerlessen vanuit dit getroffen gebied kan capteren richting de uitbouw van een Vlaamse hotspotwerking.

De geïntegreerde aanpak rond 3M wordt uiteengezet aan de hand van de 8 doelstellingen geformuleerd in het Saneringsverbond:

- Vermijden van verdere PFAS-verspreiding door 3M door nastreven van bronaanpak

De PFAS-productie van 3M wordt vervroegd stopgezet. Verder zijn stofmitigatiemaatregelen en ingrepen aan de bedrijfswaterzuivering opgelegd, is de full-scale hydraulische barrière aan de Palingbeek opgestart en is de ruiming van de Palingbeek opgelegd als voorzorgsmaatregel met als doel de verdere verspreiding van de verontreiniging te beperken. Het niet verder verspreiden van de vervuiling via water en lucht is een belangrijk aandachtspunt dat verder wordt opgevolgd.

- Garanderen van de gezondheid van de inwoners van de site

Het garanderen van de gezondheid van de inwoners hangt nauw samen met de blootstelling aan PFAS. Vandaar dat de vertraagde sanering het grootste aandachtspunt vormt in deze rapportage. Belangrijk hierbij is dat het overkoepelend beschrijvend bodemonderzoek eind 2023 werd ingediend en dat het gefaseerde bodemsaneringsproject voor het overige woongebied in Zwijndrecht en Beveren bij de OVAM voorligt ter beoordeling. In afwachting van sanering, dienen de voorzorgs- en no-regretmaatregelen verder te worden opgevolgd en gecommuniceerd, o.a. via de preventiemedewerkers.

Tenslotte onderzoekt en monitort de Vlaamse overheid de gezondheid van de burgers om te begrijpen welke gevolgen PFAS op lange termijn kunnen hebben. Het Departement Zorg staat in om de verschillende studies en onderzoeken op te volgen (bv bloedonderzoeken).

- Sanering van de site volgens de meest recente wetenschappelijke inzichten

Het op zoek gaan naar innovatieve saneringstechnieken zal uiteraard de nodige tijd vergen en dient op langere termijn beoordeeld te worden. Intussen is het Kenniscentrum Innovatieve Saneringstechnieken (KIS) (zie hoofdstuk 7.1.) opgericht en in werking. Pilotprojecten vanuit KIS kunnen plaatsvinden in de 5 km zone. De acties rond fyto-remediatie en onderzoek zijn in opstart. Het lijkt ook een opportuniteit om de nieuwste technieken later aan te kunnen wenden voor andere te saneren PFAS-hotspots.

- Bevordering van het natuur- en biodiversiteitherstel op en nabij de Site

De herstelmaatregelen van 3M zijn afhankelijk van de sanering waardoor deze acties eenzelfde vertraging ondervinden. Water is een belangrijk aandachtspunt voor de bevordering van natuur- en biodiversiteitsherstel. Zo moet er aandacht blijven voor sanering van grond- en oppervlaktewater, maar ook de monitoring en handhaving van voldoende hoge (grond)waterpeilen in de omgeving is hier van belang.

Rond het 'planologisch initiatief' van Natuurpunt Waasland zijn gesprekken aan de gang om ook daar vooruitgang te boeken bij het herstel van de biodiversiteit en natuur in de 5km zone. Dit traject wordt vanuit het Departement Omgeving opgenomen en heeft als ambitie om nog in 2024 te starten met een taskforce die zich zal richten op de nodige ecologische maatregelen.

- Opwaarderen van de levenskwaliteit van de Site

De gemeente Zwijndrecht heeft een actieplan opgemaakt om de komende 10 jaar herwaarderingsprojecten te realiseren i.f.v. een verdere structurele aanpak en verbetering van de levenskwaliteit binnen de gemeente. Binnen het saneringsproject wordt gewerkt met multidisciplinaire teams 'natuur', 'residentieel' en 'landbouw' om de mogelijkheden voor sanering en herstel te onderzoeken. De leefbaarheidsprojecten in kader van de Oosterweelverbindingen zullen ook bijdragen aan een betere levenskwaliteit van de omgeving.

- Remediëren van de PFAS-gerelateerde bezorgdheden voor de uitvoering van de Sanerings-/Oosterweelwerken

Gezien er vertraging zit op de sanering van de site 3M, is de remediatie van de bezorgdheden deels zonder voorwerp. Wat de Oosterweelwerken betreft, zitten de veiligheidsmaatregelen op schema en ook de voorziene monitoring gebeurt op vandaag consequent. Mogelijks kan er nog extra monitoring worden voorzien tijdens de saneringswerken zelf.

De bezorgdheden rond de afvoerroute voor de sanering van zone 1A worden aangepakt via overleg en het onderzoeken van diverse scenario's.

Wat betreft het beperken van de kosten en ongemakken voor burgers en overheden is er onduidelijkheid omdat 1) het sitebesluit wordt aangevochten door 3M en 2) er geen informatie is over wat wanneer gaat gebeuren. Het blijft van belang dat bewoners en overheden zorgvuldig, rechtszeker en zonder extra kosten en lasten inrichtingswerken kunnen uitvoeren binnen de 5-km zone. De gemeente Zwijndrecht tracht haar burgers hierin te ondersteunen bv. met een model van ingebrekestelling maar geeft aan dat verdere ondersteuning, meer informatie en zekerheid vereist is over de finale schade.

- Het bieden van transparantie en inspraak in de werkwijze van Lantis en overheden

Er zijn al veel inspanningen geleverd vanuit het beheercomité en haar leden om de transparantie en dialoog te bevorderen. Er is mogelijkheid tot meer inspraak en participatie, zowel binnen het beheercomité als naar andere stakeholders toe. Dit kan onderdeel uitmaken van een bredere communicatie-aanpak.

- Het herstel van vertrouwen tussen de lokale partijen en de Vlaamse Overheid

Herstel van vertrouwen is een proces met resultaten op de langere termijn. Intussen heeft het beheercomité duidelijk al goed werk geleverd op vlak van informatie-uitwisseling tussen de partijen van het verbond en de ontsluiting ervan online (o.a. via de PFAS-Vlaanderen website). Er is echter nog werk aan de winkel om het brede publiek te informeren. Verbindende communicatie vanuit een communicatiestrategie vanuit de rol van de nieuwe gebiedscoördinator kan bijdragen aan herstel en opbouw van het vertrouwen. Dit kan gaan van informeren (bv. rond proces BSP en timing sanering) tot actieve betrokkenheid en dialoog.

Naast de site 3M worden in het rapport nog een aantal casussen gepresenteerd die geconfronteerd worden met een vervuiling of impact vanwege ZS. Het betreft o.a. de aanpak voor:

- de site van de voormalige papierfabriek in Willebroek, waar in 2021 over het volledige terrein een PFAS-verontreiniging werd vastgesteld;
- de (water)bodemverontreiniging met PFAS en broomhoudende vlamvertragers t.g.v. de textielnijverheid in Ronse;
- PFAS metingen bij afvalverbrandingsovens;

Wat betreft aanpak van milieugezondheidskundige aandachtsgebieden en hotspots, wordt besloten dat er nood is aan:

- Een draaiboek ivm gefaseerde aanpak van hotspots
- Regie op verschillende niveaus om de impact en de remediatie van een ZS-vervuiling in handen te nemen
- Een programmatorische aanpak voor de aanpak van hotspots
- Nood aan coördinatie op en overheen alle bestuursniveaus

5. DATA EN KENNISBEHEER

Voor een goed omgevingsbeleid, waaronder ook een ZS-beleid, is een performant databeheersysteem waarbij informatie van verschillende bronnen gekoppeld kan worden en toegankelijk is voor de relevante beleidsmakers en handhavers essentieel.

Eind november 2023 ging de [website “Omgevingsinformatie Vlaanderen”](#) (OIV, voorheen “Kruispuntbank Omgeving”) open voor het publiek. De OIV-website fungeert als de toegangspoort voor publiek en overheden tot het dataplatform met gekoppelde omgevingsinformatie: controleverslagen, stortplaatsen, GPBV-installaties, emissies van verontreinigende stoffen enzovoort. Die koppeling gebeurt momenteel nog vooral op basis van locatie (beschikbare data voor een specifiek punt op de kaart of voor een welbepaald percelen), maar zal op termijn ook gebeuren op basis van stoffenlijsten.

Als onderdeel van een versterkt kennis- en databeheer werd de [Databank Ondergrond Vlaanderen \(DOV\)](#) uitgebreid met data en rapporten m.b.t. bodemonderzoeken, grondverzet en bodemsaneringsprojecten. Op 10/01/2023 werd het samenwerkingsverband DOV hiertoe vernieuwd en trad OVAM toe als nieuwe partner.

- Om data en informatie op een gebruiksvriendelijke manier aan te bieden op maat van elke betrokken doelgroep werd beslist om de PFAS-data met betrekking tot de toestand van de verschillende milieucompartimenten, bronnen van verontreiniging en activiteiten en fenomenen die verdere verspreiding kunnen veroorzaken¹ te ontsluiten via DOV in de [PFAS-verkenner](#)².
- Naast de PFAS-verkenner werden er ook inspanningen geleverd om PFAS-informatie omtrent de bodem op een laagdrempelige wijze te verstrekken via het bodemattest, het geo-loket en de PFAS-website. Als een grond gelegen is in een aandachtsgebied (bv. met PFAS no-regret maatregelen) wordt dit vermeld in de bodemverontreinigingsfiche. Daarnaast worden ook eventuele gebruiksadviezen opgenomen in een beschrijvend bodemonderzoek getoond in de bodemfiche en worden deze vermeld op het bodemattest.

In lijn met de aanbeveling van de POC om er voor te zorgen dat data en informatie die verspreid zijn, makkelijk met elkaar in verband moeten te brengen zijn door te werken met een uniforme stofbenaming die minstens het CAS-nummer vermeldt, wordt een werking rond beheer van zorgwekkende stoffen data opgezet binnen beleidsdomein Omgeving. Het beleidsdomein Omgeving bouwt hiertoe een beheersstructuur en werking uit die verder bouwt en aansluit op de governance van de chemische stoffen bij beleidsdomein Omgeving.

¹ Grondwaterwinningen, bemalingen, grondverzet, etc.

² Het volledige PFAS-verhaal in DOV kan gevonden worden via de [‘PFAS-data in Vlaanderen’](#) presentatie vanop de [DOVely Day](#) van 23 februari 2024.

6. MONITORING EN ONDERZOEK

Monitoring

Naar aanleiding van de PFAS-crisis werden op zeer korte termijn enorme inspanningen geleverd om de PFAS-verspreiding in Vlaanderen maximaal in kaart te kunnen brengen. De resultaten van de uitgevoerde meetcampagnes tonen aan dat PFAS wijdverspreid zijn in Vlaanderen. Op basis van de metingen werd per matrix een PFAS-baseline voor Vlaanderen afgeleid.

Daarnaast zijn er enkele duidelijke hot-spots aan te wijzen waar de concentraties in één of meerdere milieucompartimenten en/of in biota veel hoger liggen in vergelijking met de rest van Vlaanderen. Het gaat hierbij om o.a. de regio rond Zwijndrecht, de Fabrieksloop in Willebroek, de Melsterbeek in Sint-Truiden, het zuiden van West-Vlaanderen en de Molenbeek in Ronse. Deze hot-spots zijn vooral gerelateerd aan historisch gebruik van PFAS.

PFAS data die worden ontsloten via de PFAS-verkenner zijn echter geen statisch product. De datasets worden geüpdatet, de kaartlagen worden geoptimaliseerd, de verkenner wordt uitgebreid met nieuwe functionaliteiten (o.a. **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**), nieuwe datasets en nieuwe kaartlagen (o.a. nieuwe kaartlagen waarbij de PFAS-analyseresultaten worden getoetst aan het PFAS-normenkader).

De VMM meet ook een heel aantal mogelijke ZS in kader van de geldende EU-wetgeving (monitoring van prioritaire stoffen opgenomen in de dochterrichtlijnen van de KRL Water en KRL Lucht). Daarnaast worden ook een aantal stoffen op projectmatige basis bemeaten. In het kader van de subwerkgroep monitoring en onderzoek ZS werd een inventaris gemaakt van de VMM-monitoring rond ZS. Binnen de werkgroep wordt de meetstrategie afgestemd met de andere agentschappen van het beleidsdomein Omgeving en met het departement Zorg. Ook OVAM trekt de kaart om diffuse bodemverontreiniging met ZS verder te onderzoeken. In 2021 werd in een studie alle gegevensbronnen over diffuse bodemverontreiniging in Vlaanderen geïnventariseerd, en werd de omvang en impact van de problematiek beschreven.

Toekomstige monitoring vanuit VMM, INBO en OVAM zal verder de verspreiding van PFAS in kaart brengen en zal ook focussen op de bepaling van trends. Deze monitoring is ondersteunend aan het Vlaamse PFAS-actieplan. Naast PFAS wordt ook ingezet op target analyse van andere zorgwekkende stoffen (ZS). Ook alternatieve technieken zoals effect gebaseerde monitoring (EBM) en non-target analyse (NTA) worden ingezet om zo'n breed mogelijk zicht te krijgen op de aanwezigheid van verontreinigende stoffen in het milieu.

Onderzoek

Om verschillende kennisnoden maximaal af te stemmen en in te vullen, wordt er versterkte en gecoördineerde aandacht gegeven aan onderzoek en monitoring van zorgwekkende stoffen. Hiertoe werd de subwerkgroep onderzoek en monitoring opgericht. Vanuit deze werkgroep werden o.a. volgende initiatieven genomen:

- Er werd een inventarisatie van de onderzoeken m.b.t. ZS vanaf 2021 tot 2024 uitgevoerd. Deze inventarisatie geeft antwoord op de aanbevelingen van de onderzoekscommissie en van de MINA-raad.
- Naast de inventarisatie van lopend en gepland onderzoek, is het afstemmen en gezamenlijk uitvoeren van prioritaire onderzoeksopdrachten een essentiële taak van de subwerkgroep onderzoek en monitoring ZS. In het voorjaar van 2024 werden volgende gezamenlijke onderzoekstrajecten goedgekeurd en opgestart:
  - o Onderzoek naar blootstelling aan dioxines (PCDD's), furanen (PCDF's) en dioxineachtige PCB's (DL-PCB's) als actie van het actieplan Dioxines
  - o Afgestemde werking rond Non Target Analyse (NTA) en Suspect Screening (SS)
  - o Afgestemde werking rond topic ecotoxicologie
  - o Europees partnerschap chemische risicoanalyse (PARC): verschillende Belgische partners zijn betrokken in dit project

- Europees project PFASTER dat tot doel heeft de bodem- en waterkwaliteit te verbeteren door een regionale systemische saneringsaanpak te ontwikkelen om diffuse PFAS-vervuiling te verminderen en te remediëren m.b.v. innovatieve en kostenefficiënte methoden
- Doorstromen resultaten naar beleid: Onderzoeksresultaten worden maximaal vertaald in beleidsaanbevelingen of adviezen, die een snelle implementatie toelaten. Informatie over de onderzoeksoutput, organisatie, structuur, onderzoekers, expertise en datasets wordt zo veel mogelijk beschikbaar gesteld via het Vlaamse onderzoeksportaal FRIS. Om de doorstroming van resultaten naar het beleid proactief te stimuleren, worden de onderzoeksresultaten ook maximaal gepresenteerd op verschillende fora zoals het kernteam ZS, de inhoudelijke expertengroep ZS, webinars, workshops, internationale meetings,...

7. STAKEHOLDERWERKING EN COMMUNICATIE

Om een doeltreffend Vlaams beleidskader rond zorgwekkende stoffen te ontwikkelen, wil de Vlaamse overheid in overleg gaan met verschillende groepen belanghebbenden. Het uitwerken van principes en aanpak van stakeholdermanagement voor ZS werd in 2024 opgestart.

In Q2 2024 worden relevante stakeholders uit de bedrijfswereld en het middenveld uitgenodigd voor een formeel stakeholdersoverleg in het kader van actie 24 'uitvoeren van een studie m.h.o. het afbakenen van de scope en term ZS binnen het Vlaamse beleidskader'.

Dit stakeholderoverleg kan de basis vormen voor een klankbordgroep ZS, die het forum kan vormen waarbinnen de samenwerking en het overleg met de strategische adviesraden plaatsvindt en die een aanvulling vormt op de formele betrokkenheid van de adviesraden bij regelgeving.

Daarnaast wordt ook gericht stakeholdermanagement in functie van specifieke acties (bv. BBT-studies, traject opstellen van een gezondheidsdoelstelling milieugezondheidszorg, uitwerken van een beleidsplan ZS,...) voorzien.

Ook wat betreft communicatie-initiatieven, persvragen e.d. wordt op regelmatige basis afgestemd tussen woordvoerders en communicatieverantwoordelijken van de verschillende betrokken administraties (dOMG, VMM, OVAM, Departement Zorg). Vanuit deze werkgroep werd de PFAS Vlaanderen website regelmatig geactualiseerd, bv. met een PFAS normenkader, met een overzicht van de geïntegreerde aanpak rond 3M Zwijndrecht of nieuwe beleidsdocumenten m.b.t. PFAS of zorgwekkende stoffen die op de Vlaamse Regering werden meegedeeld of goedgekeurd.

8. NATIONALE EN INTERNATIONALE SAMENWERKING

Op 1 en 2 februari 2024 werd in Antwerpen door de Vlaamse Overheid een conferentie georganiseerd rond de aanpak van de PFAS problematiek. Dit vond plaats tijdens het Belgisch voorzitterschap van de Europese Raad. Het doel was om te laten zien wat Vlaanderen heeft geleerd van de PFAS crisis, en tegelijkertijd samen met internationale experts kennis uit te wisselen en vervolgstappen te bespreken. Daarnaast werd met deze conferentie het Kenniscentrum Innovatieve Saneringstechnieken (KIS) officieel gelanceerd. Het KIS is een netwerk van saneringsbedrijven, bodemsaneringsdeskundigen, technologieaanbieders, universiteiten, onderzoeksinstituten en overheden. Het KIS beoogt een versnelling en vernieuwing van de aanpak van zorgwekkende stoffen (zoals PFAS) in bodem, water en lucht. Op 18/01/2024 werd er een call gelanceerd vanuit KIS. Deze oproep spitste zich toe op de innovatieve aanpak van PFAS bij verschillende topics zoals water, afbraak, sediment, bodem, lucht (of in combinatie) en op de transversale aanpak.

De samenvattende conclusies van het PFAS event werden gedeeld als AOB punt op de Raad Leefmilieu van maart 2024 en werden meegenomen als input voor ontwerp-raadsconclusies van juni 2024 (raad leefmilieu) die vanuit het Belgische voorzitterschap van de Raad van Europa worden voorbereid.

Daarnaast werd verder ingezet op nationale en internationale samenwerking rond PFAS en ZS, met o.a. de kennisuitwisseling met Nederland, de US-EPA, het Regions for Health Network van de WGO, het European Partnership 11arden11 Assessment of Risks from Chemicals (PARC).

In het kader van het uitwerken van een geïntegreerde aanpak voor risicosignalering tussen de Vlaamse en Federale instanties wordt er gewerkt aan een plan van aanpak voor optimalisatie van gegevensuitwisseling tussen FAVV en beleidsdomein omgeving in geval van een door FAVV vastgestelde normoverschrijding (PFAS of andere ZS) in voeding zoals b.v. de recent vastgestelde verhoogde pfas-concentratie in rundsvlees.

De Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Hilde CREVITS

De Vlaamse minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme

Zuhal DEMIR